

No 3671

**ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ
ΑΝΘΡΩΠΟΥ**

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

Υπόθεση   **Ě Ě**

κατά

Ελλάδας

(Προσφυγή υπ'αρ. 53466/07)

Απόφαση

Στρασβούργο, 24 Μαΐου 2011

Η απόφαση αυτή θα γίνει οριστική υπό τους όρους που προβλέπονται στο άρθρο 44 §2 της Σύμβασης. Μπορεί να επέλθουν μερικές αλλαγές στην μορφή.

No 3671

Στην υπόθεση Κώνστας κατά Ελλάδας,

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Πρώτο Τμήμα), που συνεδρίασε σε Συμβούλιο με την ακόλουθη σύνθεση,

Nina Vajic, *Πρόεδρο,*

Peer Lorenzen,

Khanlar Hajiyev,

Γεώργιο Νικολάου,

Mirjana Lazarova Trajkovska,

Julia Laffranque, *Δικαστές,*

Σπυρίδωνα Φλογαίτη, δικαστή για τη συγκεκριμένη υπόθεση,

Και με την σύμπραξη του Soren Nielsen, *Γραμματέα,*

Αφού διασκέφθηκε σε Συμβούλιο στις 3 Μαΐου 2011,

Εξέδωσε την ακόλουθη απόφαση, που υιοθετήθηκε την ημερομηνία αυτή :

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση προέκυψε μετά από προσφυγή (αρ. 53466/07) κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας, ένας υπήκοος της οποίας, ο κος **Ἐ Ἐ** ο προσφεύγων») προσέφυγε στο Δικαστήριο στις 25 Νοεμβρίου 2007, σύμφωνα με το άρθρο 34 της Σύμβασης προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών («η Σύμβαση»).
2. Ο προσφεύγων εκπροσωπείται από τον κο Ι. Κτιστάκη, Δικηγόρο Αθηνών. Η Ελληνική Κυβέρνηση («η Κυβέρνηση») εκπροσωπείται από τους εκπροσώπους του οργάνου της, τον κο Μ. Απεσό, Σύμβουλο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, τις κυρίες Ο. Πατσοπούλου, Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους και την κα Σ. Τρέκλη, Δικαστική Αντιπρόσωπο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.
3. Ο προσφεύγων επικαλείται ιδίως παραβίαση των δικαιωμάτων του που προστατεύονται από τα άρθρα 6 §2 και 13 της Σύμβασης.

No 3671

4. Στις 14 Μαΐου 2009, η Πρόεδρος του Πρώτου Τμήματος αποφάσισε να κοινοποιήσει την προσφυγή στην Κυβέρνηση. Σύμφωνα με το άρθρο 29 §1 της Σύμβασης, αποφασίστηκε επίσης ότι το Τμήμα θα αποφανθεί συγχρόνως επί του παραδεκτού και επί της ουσίας.
5. Επειδή, ο κος Χρήστος Ροζάκης, εκλεγμένος Δικαστής της Ελλάδας, εξαιρέθηκε, η Κυβέρνηση όρισε τον κο Σπυρίδωνα Φλογαίτη να δικάσει ως δικαστής για την περίπτωση.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟ

I. ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ ΤΗΣ ΥΠΟ ΚΡΙΣΗ ΥΠΟΘΕΣΗΣ

6. Ο προσφεύγων γεννήθηκε το 1946 και είναι κάτοικος Αθηνών.
7. Από το 1985 ήταν Καθηγητής Διεθνών Σχέσεων στο Πάντειο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Ανάμεσα στο 1990 και στο 1995, κατείχε την θέση του Πρύτανη στο ίδιο Πανεπιστήμιο. Κατά τις βουλευτικές εκλογές του 1996, ο Πρύτανης διορίστηκε, κατά την προεκλογική περίοδο, Υπηρεσιακός Υπουργός Τύπου. Μεταξύ 1997 και 1999, υπήρξε πανίσχυρος Υπουργός στο Συμβούλιο της Ευρώπης.
8. Τον Σεπτέμβριο του 1998, διατάχτηκε διοικητική εξέταση από το Συμβούλιο Πρυτάνεων σχετικά με την οικονομική διαχείριση του Παντείου Πανεπιστημίου πριν το 1997. Μετά την διοικητική εξέταση και μετά την υποβολή της σχετικής έκθεσης στον Εισαγγελέα Εφετών Αθηνών, ο τελευταίος κίνησε ποινική δίωξη κατά πενήντα τεσσάρων μελών του Διδακτικού προσωπικού που κατείχαν τα καθήκοντα του Πρύτανη και του Αντιπρύτανη κατά την περίοδο από το 1992 ως το 1998. Ο προσφεύγων κατηγορήθηκε για πλαστογραφία, απάτη κατά του Δημοσίου για ποσό που υπερέβαινε τα 50.000.000 δρχ. (περίπου 146.735 €), ψευδή δήλωση και υπεξαίρεση δημοσίου χρήματος. Με απόφαση του Εισαγγελέα Εφετών παραπέμφθηκε με άλλους δεκαοκτώ κατηγορούμενους, απευθείας για να δικαστεί (κλητήριο θέσπισμα αρ. 2284/2005). Η υπόθεση προσέλκυσε ιδιαίτερα την προσοχή των μέσων μαζικής ενημέρωσης.
9. Στις 7 Σεπτεμβρίου 2005, το Συμβούλιο Εφετών Αθηνών επικύρωσε την πρόταση του Εισαγγελέα και αποφάσισε την άρση των ποινικών διώξεων για ορισμένους από τους κατηγορούμενους. Όσον αφορά τον

No 3671

προσφεύγοντα, το Συμβούλιο Εφετών δέχτηκε ότι είχε παίξει «σημαντικό ρόλο στην διάπραξη των εγκλημάτων» (απόφαση υπ'αρ. 1969/2005).

10. Στις 10 Οκτωβρίου 2005, ο προσφεύγων προσέφυγε στο Συμβούλιο Εφετών με προσφυγή κατά του κλητηρίου θεσπίσματος αρ. 2284/2005. Στις 10 Νοεμβρίου 2005, το Συμβούλιο Εφετών Αθηνών απέρριψε την προσφυγή ως απαράδεκτη (απόφαση υπ'αρ. 2380/2005).

11. Στις 18 Νοεμβρίου 2005, ο προσφεύγων άσκησε αναίρεση κατά της απόφασης υπ'αρ. 2380/2005. Στις 5 Απριλίου 2006, ο Άρειος Πάγος επικύρωσε την απόφαση αυτή (απόφαση υπ'αρ. 850/2006).

12. Στις 6 Ιουνίου 2008, το Κακουργοδικείο Αθηνών καταδίκασε τον προσφεύγοντα μεταξύ άλλων εννέα ατόμων, με ποινή κάθειρξης δεκατεσσάρων ετών για υπεξαίρεση δημοσίου χρήματος, απάτη κατά του Δημοσίου και ψευδή βεβαίωση (απόφαση υπ'αρ. 2444/2007). Την ίδια μέρα, ο προσφεύγων άσκησε έφεση και το Κακουργοδικείο Αθηνών διέταξε την αναστολή εκτέλεσης της επιβληθείσας ποινής μέχρι την εκδίκαση της έφεσης.

13. Κατά την διαδικασία ενώπιον του Κακουργοδικείου Αθηνών, ο προσφεύγων ζήτησε την εξέταση ενός μάρτυρα υπεράσπισης, αίτημα που απορρίφθηκε από το εν λόγω δικαστήριο. Επίσης, το Κακουργοδικείο απέρριψε τα αιτήματα του προσφεύγοντα να έχει πρόσβαση σε ορισμένα αποδεικτικά στοιχεία που αναφερόντουσαν στην έκθεση της Διοικητικής Εξέτασης και να προσκομίσει μια ανεξάρτητη έκθεση πραγματογνωμοσύνης για την διαχείριση του Παντείου Πανεπιστημίου για την περίοδο που ήταν Πρύτανης. Τέλος, το Κακουργοδικείο, στο τέλος της διαδικασίας έδωσε για ανάγνωση ανώνυμα γράμματα που αναφερόντουσαν στην ενοχή του χωρίς να του δώσει την ευκαιρία να αμφισβητήσει την γνησιότητά τους.

14. Στις 11 Ιουνίου 2007, ο Αναπληρωτής Υπουργός Οικονομικών, κατά την διάρκεια συζήτησης στην Ολομέλεια του Ελληνικού Κοινοβουλίου, αναφέρθηκε στην εν λόγω δίκη, υποστηρίζοντας ότι ορισμένοι βουλευτές της αντιπολίτευσης είχαν εξεταστεί ως μάρτυρες υπεράσπισης από το Κακουργοδικείο Αθηνών. Ειδικότερα, δήλωσε :

«Ποιοι είναι οι αδιάφθοροι; Οι συκοφάντες, οι γνωστοί βουλευτές του Σοσιαλιστικού Κόμματος και πρώην Υπουργοί του ΠΑΣΟΚ που έτρεξαν να υπερασπιστούν τους απατεώνες της Παντείου; Ήταν ή όχι, οι προσωπικοί και πολιτικοί σας φίλοι; Δεν τους

No 3671

διορίσατε υπηρεσιακούς Υπουργούς τύπου , πανίσχυρους Υπουργούς στο Συμβούλιο της Ευρώπης, όταν τα σκάνδαλα που αφορούσαν το Πάντειο άρχισαν να γίνονται γνωστά; Ήταν φίλοι σας, αγαπητοί συνάδελφοι, και τρέξατε να τους υπερασπίσετε ενώπιον του Κοινοβουλίου. Κλέβεστε ακόμα και μεταξύ σας. Σύμφωνα με την εφημερίδα «Το Βήμα», οι φίλοι σας υπεξάιρεσαν χρήματα του κου Σημίτη (πρώην πρωθυπουργού)!»

15. Στις 2 Ιουλίου 2007, κατά την διάρκεια συζήτησης ενώπιον της Ολομέλειας του Κοινοβουλίου, ο Πρωθυπουργός αναφέρθηκε στην παρούσα υπόθεση υποστηρίζοντας ότι επρόκειτο για ένα «σκάνδαλο χωρίς προηγούμενο μιας ηθελημένης και οργανωμένης υπεξάιρεσης ύψους 8.000.000 ευρώ υπέρ των εμπλεκομένων, εις βάρος του Παντείου Πανεπιστημίου».

16. Στις 12 Φεβρουαρίου 2008, ο Υπουργός Δικαιοσύνης δήλωσε ενώπιον του Κοινοβουλίου απευθυνόμενος στην Αντιπολίτευση:

«Σας υπενθυμίζω το σκάνδαλο της Παντείου. Η ελληνική δικαιοσύνη καταδίκασε με τόλμη και θάρρος όλους όσους προστατεύατε όλον εκείνο τον καιρό.»

17. Από τον φάκελο προκύπτει ότι η υπόθεση εξακολουθεί να εκκρεμεί ενώπιον του Εφετείου Αθηνών. Η απόφαση υπ' αρ. 2444/2007 του Κακουργοδικείου Αθηνών καθαρογράφηκε στις 4 Νοεμβρίου 2009. Πριν την καθαρογραφή, ο προσφεύγων δεν μπορούσε να λάβει πλήρη γνώση του περιεχομένου της.

II. ΤΟ ΟΙΚΕΙΟ ΕΘΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

18. Τα οικεία άρθρα του Αστικού Κώδικα ορίζουν τα εξής :

Άρθρο 57

Δικαίωμα στην προσωπικότητα

Όποιος προσβάλλεται παράνομα στην προσωπικότητά του έχει δικαίωμα να απαιτήσει να αρθεί η προσβολή και να μην επαναληφθεί στο μέλλον. Αν η προσβολή αναφέρεται στην προσωπικότητα προσώπου που έχει πεθάνει, το δικαίωμα αυτό έχουν ο σύζυγος, οι κατιόντες, οι ανιόντες, οι αδελφοί και οι κληρονόμοι του από διαθήκη.

Αξίωση αποζημίωσης σύμφωνα με τις διατάξεις για τις αδικοπραξίες δεν αποκλείεται.

Άρθρο 59

Ικανοποίηση ηθικής βλάβης

Στις περιπτώσεις των δύο προηγούμενων άρθρων το δικαστήριο με την απόφασή του, ύστερα από αίτηση αυτού που έχει προσβληθεί και αφού λάβει υπόψη το είδος της προσβολής, μπορεί επιπλέον να καταδικάσει τον υπαίτιο να ικανοποιήσει συνιστάται σε

No 3671

πληρωμή χρηματικού ποσού, σε δημοσίευμα, ή σε οτιδήποτε επιβάλλεται από τις περιστάσεις.

19. Τα άρθρα 104 και 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα έχουν ως εξής :

Άρθρο 104

Για πράξεις και παραλείψεις των Οργάνων του Δημοσίου που ανάγονται σε έννομες σχέσεις του ιδιωτικού δικαίου ή σχετικές με την ιδιωτική του περιουσία, το Δημόσιο ευθύνεται κατά τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα για τα Νομικά Πρόσωπα.

Άρθρο 105

Για παράνομες πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων του Δημοσίου κατά την άσκηση της δημόσιας εξουσίας που τους έχει ανατεθεί, το δημόσιο ενέχεται σε αποζημίωση, εκτός αν η πράξη ή η παράλειψη έγινε κατά παράβαση διάταξης που υπάρχει για χάρη του γενικότερου συμφέροντος. Μαζί με το δημόσιο ευθύνεται εις ολόκληρον και το υπαίτιο πρόσωπο, με την επιφύλαξη των ειδικών διατάξεων για την ευθύνη των υπουργών.

20. Το άρθρο 105 θεσπίζει την έννοια της ειδικής ζημιογόνου πράξης δημοσίου δικαίου, που δημιουργεί εξωσυμβατική ευθύνη του Δημοσίου. Η ευθύνη αυτή προκύπτει από παράνομες πράξεις ή παραλείψεις. Οι σχετικές πράξεις μπορεί να είναι όχι μόνο έννομες πράξεις αλλά και υλικές πράξεις της διοίκησης, συμπεριλαμβανομένων των κατ' αρχήν μη εκτελεστών πράξεων (Κυριακόπουλος, *Σχόλια Αστικού Κώδικα*, άρθρο 105ΕισΝΑΚ, αρ. 23, Φίλιος, *Ενοχικό Δίκαιο*, ειδικό μέρος, τόμος 6, Αδικοπρακτική ευθύνη 1977, παρ. 48 Β 112, Ε.Σπηλιωτόπουλος, *Διοικητικό Δίκαιο*, Τρίτη έκδοση, παρ. 217, απόφαση ΑΠ αρ. 535/1971, Νομικό Βήμα 19^ο έτος, σελ. 1414, απόφαση ΑΠ 492/1967, Νομικό Βήμα 16^ο έτος, σελ. 75). Το παραδεκτό μιας αγωγής αποζημίωσης υπόκειται σε έναν όρο : την παράνομη φύση της πράξης ή της παράλειψης.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ

I. ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΙΣ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΕΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 6 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

21. Ο προσφεύγων υποστηρίζει ότι η διαδικασία ενώπιον του Κακουργοδικείου Αθηνών έπασχε από πολλές παρανομίες. Ειδικότερα, παραπονείται ότι ο Εισαγγελέας Εφετών Αθηνών, τον παρέπεμψε, σύμφωνα με μια ειδική διαδικασία, απ' ευθείας σε δίκη χωρίς να προσφύγει προηγουμένως στο Συμβούλιο Εφετών. Κατά δεύτερο λόγο, ο προσφεύγων υποστηρίζει ότι δεν του επιτράπηκε να προσκομίζει ορισμένες αποδείξεις

No 3671

ενώπιον του Κακουργοδικείου ούτε να εξετάσει μάρτυρες υπεράσπισης, στοιχεία που θα ήταν αποφασιστικά για την έκβαση της διαδικασίας. Τέλος, παραπονεείται ότι ελήφθησαν υπόψη ανώνυμα γράμματα χωρίς να του δοθεί η ευκαιρία να αμφισβητήσει την ακρίβεια του περιεχομένου τους. Επικαλείται για τον λόγο αυτό το άρθρο 6 §§ 1 και 3 γ) και δ) της Σύμβασης.

22. Επίσης, ο προσφεύγων υποστηρίζει ότι η αρχή του τεκμηρίου της αθωότητας παραβιάστηκε από την απόφαση υπ'αρ. 1969/2005 του Συμβουλίου Εφετών Αθήνας. Παραπονεείται επίσης ότι οι δηλώσεις που έκαναν ο Πρωθυπουργός, ο Αναπληρωτής Υπουργός Οικονομικών καθώς και ο Υπουργός Δικαιοσύνης για την υπόθεση του προσφεύγοντα, ενώ αυτή εκκρεμούσε στο Εφετείο κλόνισαν την αρχή αυτή. Επικαλείται ως προς αυτό, το άρθρο 6 §2 της Σύμβασης. Τα οικεία τμήματα του άρθρου 6 της Σύμβασης ορίζουν τα εξής :

1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή δικαίως, ... υπό ανεξαρτήτου και αμερολήπτου δικαστηρίου, ... το οποίον θα αποφασίση ... είτε επί του βασίμου πάσης εναντίον του κατηγορίας ποινικής φύσεως.

2. Παν πρόσωπον κατηγορούμενον επί αδικήματι τεκμαίρεται ότι είναι αθών μέχρι της νομίμου αποδείξεως της ενοχής του.

3. Ειδικότερον, πας κατηγορούμενος έχει δικαίωμα:

γ) όπως υπερασπίση ο ίδιος εαυτόν ή αναθέση την υπεράσπισίν του εις συνήγορον της εκλογής του, εν ή δε περιπτώσει δεν διαθέτει τα μέσα να πληρώση συνήγορον της εκλογής του, εν ή δε περιπτώσει δεν διαθέτει τα μέσα να πληρώση συνήγορον να του παρασχεθή τοιούτος δωρεάν, όταν τούτο ενδείκνυται υπό του συμφέροντος της δικαιοσύνης,

δ) να εξετάση ή ζητήση όπως εξετασθώσιν οι μάρτυρες κατηγορίας και επιτύχη την πρόσκλησιν και εξέτασιν των μαρτύρων υπερασπίσεως υπό τους αυτούς όρους ως των μαρτύρων κατηγορίας,

(...)

A. Σχετικά με τις αιτιάσεις που αντλούνται από το άρθρο 6 §§1, 3 γ) και δ)

Ως προς το παραδεκτό

23. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το αν μια δίκη είναι σύμφωνη με τις απαιτήσεις του άρθρου 6 §1 της Σύμβασης πρέπει κατ' αρχήν να εξεταστεί

No 3671

με βάση το σύνολο της διαδικασίας, δηλαδή μόλις αυτή τελειώσει (βλ. *Bernard κατά Γαλλίας*, 23 Απριλίου 1998, *Recueil des arrêts et décisions 1998-II*, §37). Το Δικαστήριο σημειώνει στο σημείο αυτό ότι η παράγραφος 3 του άρθρου 6 περιέχει έναν κατάλογο ειδικών περιπτώσεων της γενικής αρχής που διατυπώνεται στην παράγραφο 1 (*Artico κατά Ιταλίας*, 13 Μαΐου 1980, §32, σειρά Α αρ. 37). Ωστόσο, σε ορισμένες εξαιρετικές περιπτώσεις, δεν μπορούμε να αποκλείσουμε ότι ένα συγκεκριμένο στοιχείο μπορεί να είναι τόσο αποφασιστικό που να επιτρέψει στο Δικαστήριο να κρίνει για τον δίκαιο χαρακτήρα της δίκης σε ένα πιο πρώιμο στάδιο, πριν μάλιστα τα εθνικά δικαστήρια να εκδώσουν οριστική απόφαση στην υπόθεση (*Sossoadouno κατά Ελλάδας*, αρ. 29845/06, §30, 31 Ιουλίου 2008). Το Δικαστήριο σημειώνει ότι καθώς η ποινική διαδικασία κατά του προσφεύγοντα εκκρεμεί ακόμη ενώπιον του Εφετείου Αθηνών, δεν εντοπίζει καμία τέτοια περίπτωση.

Συνάγεται ότι στην σημερινή κατάσταση της διαδικασίας, η αιτίαση αυτή είναι πρόωρη και πρέπει να απορριφθεί κατ' εφαρμογή του άρθρου 35 §§1 και 4 της Σύμβασης.

B. Σχετικά με την αιτίαση που αντλείται από το άρθρο 6 §2 της Σύμβασης

1. Θέσεις των μερών

α) Η Κυβέρνηση

24. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει εξ αρχής ότι ο προσφεύγων δεν εξάντλησε τα εθνικά ένδικα μέσα. Θεωρεί ότι είχε στην διάθεσή του την αγωγή για αποζημίωση που προβλέπεται από τα άρθρα 57 και 59 του Αστικού Κώδικα σε συνδυασμό με το άρθρο 105ΕισΝΑΚ. Αναφερόμενη στην Νομολογία των εθνικών δικαστηρίων, η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η ελληνική έννομη τάξη δέχεται ότι το να αναγνωρισθεί κάποιος ως αθώος είναι μέρος της προσωπικότητας κάθε ατόμου. Συνεπώς, κάθε προσβολή της αρχής αυτής μπορεί να οδηγήσει σε αποζημίωση του ενδιαφερόμενου. Με βάση τους συλλογισμούς αυτούς, η Κυβέρνηση θεωρεί ότι ο προσφεύγων έπρεπε να προσφύγει στα εθνικά δικαστήρια με αγωγή αποζημίωσης πριν καταθέσει την προσφυγή του στο Δικαστήριο.

25. Επί της ουσίας, η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι τα επίδικα λόγια εντάσσονταν σε μια πολιτική συζήτηση που έγινε στα πλαίσια του Κοινοβουλίου και που αναφερόταν σε ένα θέμα που τράβηξε το ενδιαφέρον

No 3671

την κοινής γνώμης. Επίσης, η Κυβέρνηση σημειώνει ότι τα λόγια αυτά εκφράστηκαν μετά την καταδίκη σε πρώτο βαθμό του προσφεύγοντα. Για την Κυβέρνηση, το στοιχείο αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό στην υπό κρίση υπόθεση, αφού το αρμόδιο ποινικό δικαστήριο καταδίκασε τον προσφεύγοντα μετά από μια διαδικασία που είχε σεβαστεί όλες τις εγγυήσεις της δίκαιης δίκης, όπως αυτές κατοχυρώνονται στο άρθρο 6 §1 της Σύμβασης. Υποστηρίζει ότι ο Πρωθυπουργός αναφέρθηκε γενικά στην υπόθεση χωρίς να επικαλεστεί στοιχεία που επέτρεπαν να κατονομαστεί ο προσφεύγων. Σύμφωνα με την Κυβέρνηση, θα ήταν παράλογο να γίνει δεκτό ότι η αναφορά, που έγινε στα πλαίσια μιας πολιτικής συζήτησης, στο αποτέλεσμα μιας ποινικής δίκης μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο την αρχή του τεκμηρίου αθωότητας. Όσον αφορά τον Αναπληρωτή Υπουργό Οικονομικών, η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι τα επίδικα λόγια εκφράστηκαν κατά την διάρκεια μιας πικρόχολης πολιτικής συζήτησης, ότι το επώνυμο του προσφεύγοντα δεν αναφέρθηκε και ότι ουσιαστικά το εν λόγω δημόσιο πρόσωπο αναφέρθηκε στην ετυμηγορία μιας ποινικής δίκης. Τέλος, η Κυβέρνηση τονίζει το χρονικό διάστημα που χωρίζει την στιγμή που εκφωνήθηκαν τα επίδικα λόγια και την εκδίκαση της υπόθεσης κατ' έφεση. Σημειώνει ότι η υπόθεση εξακολουθεί να εκκρεμεί ενώπιον του Εφετείου και ότι, συνεπώς, το εν λόγω δικαστήριο δεν θα μπορούσε σε καμία περίπτωση να επηρεαστεί σε τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα.

β) Ο προσφεύγων

26. Ο προσφεύγων υποστηρίζει πρώτον ότι η προσφυγή στην οποία αναφέρεται η Κυβέρνηση δεν είναι πραγματική. Ειδικότερα, υποστηρίζει ότι σχεδόν όλες οι δικαστικές αποφάσεις που προσκομίζει η Κυβέρνηση δεν αφορούν παρά την αστική ευθύνη δημοσιογράφων για προσβολή της τιμής των ενδιαφερομένων. Σημειώνει ότι καμία από τις αποφάσεις που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο δεν αναγνωρίζει την ευθύνη μέλους της Κυβέρνησης για παραβίαση του τεκμηρίου αθωότητας. Επίσης, προσθέτει ότι μια από τις αποφάσεις που προσκομίστηκαν αφορά μάλιστα μια περίπτωση που ο αποκλεισμός της ατομικής αστικής ευθύνης των μελών της Κυβέρνησης κρίθηκε συνταγματικός από τα εθνικά δικαστήρια, πράγμα που επιβεβαιώνει την θέση του. Τέλος, σημειώνει ότι δεν είχε καμία προσφυγή μέσω της οποίας να μπορεί να ζητήσει από το αρμόδιο ποινικό δικαστήριο να διαπιστώσει την παραβίαση του τεκμηρίου αθωότητας στην υπό κρίση υπόθεση.

No 3671

27. Επί της ουσίας, ο προσφεύγων υποστηρίζει ότι ο Πρωθυπουργός, ο Αναπληρωτής Υπουργός Οικονομικών και ο Υπουργός Δικαιοσύνης προέφρανε ισχυρισμούς που μπορεί να ασκήσουν επίδραση στην επανεκδίκαση της υπόθεσής του από το Εφετείο. Προσθέτει ότι η πρόθεση των προαναφερθέντων ατόμων να παραβιάσουν το τεκμήριο αθωότητάς του προκύπτει από το ότι τα επίδικα λόγια προφέρθηκαν λίγες μέρες μετά την ανακοίνωση της ετυμηγορίας του Κακουργοδικείου Αθηνών. Όμως, η απόφαση υπ'αρ. 2444/2007 του ενλόγω δικαστηρίου δεν είχε καθαρογραφεί και συνεπώς, τα μέλη της Κυβέρνησης δεν μπορούσαν να γνωρίζουν τα περιστατικά της υπόθεσης όπως αυτά είχαν αποδειχθεί από το αρμόδιο δικαστήριο, που είχαν αποτελέσει την βάση της καταδίκης του. Για τον προσφεύγοντα, το ότι η απόφαση υπ'αρ. 2444/2007 δεν καθαρογράφηκε την εποχή των επίδικων περιστατικών τον στέρησε επίσης από την δυνατότητα να απαντήσει στους ισχυρισμούς τους αναφερόμενος στο περιεχόμενο της προαναφερθείσας απόφασης. Γενικά, ο προσφεύγων εκτιμά ότι δεδομένης της σημασίας των δημοσίων θέσεων που κατείχαν τα εν λόγω μέλη της Κυβέρνησης, αυτοί οι τελευταίοι έπρεπε να είχαν δείξει μεγαλύτερη αυτοσυγκράτηση στην συμπεριφορά τους απέναντι σε μια ποινική διαδικασία που εξακολουθεί να εκκρεμεί.

2. Η κρίση του Δικαστηρίου

α) Ως προς το παραδεκτό

28. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι η Κυβέρνηση προβάλλει την ένσταση της μη εξάντλησης των εθνικών ενδίκων μέσων επειδή ο προσφεύγων δεν προσέφυγε στα εθνικά δικαστήρια με αγωγή αποζημίωσης για την προσβολή της προσωπικότητάς του. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι ο κανόνας της εξάντλησης των εθνικών ενδίκων μέσων, που διατυπώνεται στο άρθρο 35 §1 της Σύμβασης, στηρίζεται στην υπόθεση, που εμπεριέχεται στο άρθρο 13, με το οποίο παρουσιάζει πολύ στενά κοινά σημεία, ότι η εθνική έννομη τάξη προσφέρει μια πραγματική προσφυγή, τόσο στην πράξη όσο και ως προς το δίκαιο, σχετικά με την επικαλούμενη παραβίαση (*Kudla κατά Πολωνίας* [GC], αρ. 30210/96, §152, CEDH 2000-XI, *Hassan et Tchaouch κατά Βουλγαρίας* [GC], αρ. 30985/96, §§ 96-98, CEDH 2000-XI). Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι δυνάμει του κανόνα της εξάντλησης των εθνικών ενδίκων μέσων ο προσφεύγων πρέπει, πριν προσφύγει στο Δικαστήριο, να έχει δώσει στο υπαίτιο Κράτος, χρησιμοποιώντας τα δικαστικά μέσα που μπορεί να θεωρηθούν ως πραγματικά και επαρκή και

No 3671

τα οποία προσφέρει η εθνική νομοθεσία, την δυνατότητα να επανορθώσει με εθνικά μέσα τις επικαλούμενες παραβιάσεις (βλ. μεταξύ άλλων, *Fressoz et Roire κατά Γαλλίας*, [GC], αρ. 29183/95, §37, CEDH 1999-I). Το άρθρο 35 §1 της Σύμβασης προβλέπει την εξάντληση των μέσων που είναι συγχρόνως σχετικά με τις επίδικες παραβιάσεις, διαθέσιμα και κατάλληλα. Πρέπει να υπάρχουν σε επαρκή βαθμό βεβαιότητας, όχι μόνον στην θεωρία αλλά και στην πράξη, γιατί διαφορετικά στερούνται της επιθυμητής αποτελεσματικότητας και προσβασιμότητας. Εναπόκειται στο καθ' ου η προσφυγή Κράτος να αποδείξει ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις αυτές (βλ. μεταξύ άλλων, *Dalia κατά Γαλλίας*, 19 Φεβρουαρίου 1998, *Recueil* 1998-I, σελ. 87, §38).

29. Στην υπό κρίση υπόθεση, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι η προσφυγή την οποία επικαλείται η Κυβέρνηση θεμελιώνεται στο άρθρο 57 του Αστικού Κώδικα, διάταξη που προβλέπει την δυνατότητα αποζημίωσης του ενδιαφερομένου σε περίπτωση προσβολής της προσωπικότητάς του. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η αρχή του τεκμηρίου αθωότητας αποτελεί, κατά κύριο λόγο, μια δικονομική εγγύηση, που αναφέρεται μεταξύ των στοιχείων της δίκαιης δίκης που απαιτεί το άρθρο 6 της Σύμβασης (βλ. προς την κατεύθυνση αυτή, *Arrigo et Vella κατά Μάλτας*, (αποφ.), αρ. 6569/04, 10 Μαΐου 2005, και γενικότερα, *Allet de Ribemont κατά Γαλλίας*, 10 Φεβρουαρίου 1995, §35, σειρά A αρ. 308). Όπως το σημείωσε ήδη, η εν λόγω αρχή είναι ειδικότερη εφαρμογή της γενικής αρχής που διατυπώνεται στην πρώτη παράγραφο της διάταξης αυτής (*Deweer κατά Βελγίου*, 27 Φεβρουαρίου 1980, § 56, σειρά A αρ. 35). Το Δικαστήριο σημειώνει ότι η Κυβέρνηση δεν παραθέτει στην υπό κρίση υπόθεση μια προσφυγή μέσω της οποίας ο προσφεύγων μπορούσε να καλέσει το αρμόδιο ποινικό δικαστήριο να διαπιστώσει την παραβίαση του τεκμηρίου αθωότητας από δικονομικής πλευράς. Επομένως, η αγωγή αποζημίωσης που θεμελιώνεται στο άρθρο 57 του Αστικού Κώδικα, και την οποία επικαλείται η Κυβέρνηση, δεν μπορούσε παρά να είναι εν μέρει σχετική και κατάλληλη για την επίδικη παραβίαση της Σύμβασης. Έτσι, δεν ήταν ικανή να θεραπεύσει πλήρως την επικαλούμενη παραβίαση του τεκμηρίου αθωότητας. Το Δικαστήριο απορρίπτει επομένως την ένσταση της Κυβέρνησης επί του θέματος.

30. Εξάλλου το Δικαστήριο σημειώνει ότι στην πρώτη πτυχή της αιτίας που αντλείται από το άρθρο 6 §2 της Σύμβασης, ο προσφεύγων παραπονείται ότι η αρχή του τεκμηρίου αθωότητας παραβιάστηκε από την απόφαση αρ. 1969/2005 του Συμβουλίου Εφετών Αθηνών. Όμως, το

No 3671

Δικαστήριο παρατηρεί ότι η απόφαση αυτή εκδόθηκε στις 7 Σεπτεμβρίου 2005, δηλαδή περισσότερο από έξι μήνες από τις 25 Νοεμβρίου 2007, ημερομηνία κατάθεσης της παρούσας προσφυγής.

Συνάγεται ότι το τμήμα αυτό της αιτίας που αντλείται από το άρθρο 6§2 της Σύμβασης είναι εκπρόθεσμο και πρέπει να απορριφθεί κατ' εφαρμογή του άρθρου 35 §§1 και 4 της Σύμβασης.

Τέλος, όσον αφορά τη δεύτερη πτυχή της αιτίας που αντλείται από το άρθρο 6 §2 της Σύμβασης, δηλαδή αυτή που αφορά τις δηλώσεις που έγιναν από τον Πρωθυπουργό, τον Υπουργό Δικαιοσύνης και τον Αναπληρωτή Υπουργό Οικονομικών, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι δεν είναι προδήλως αβάσιμη υπό την έννοια του άρθρου 35 §3 α) της Σύμβασης και ότι δεν αντίκειται σε κανένα άλλο λόγο απαραδέκτου. Επομένως, πρέπει να κηρυχθεί παραδεκτή.

B) Ως προς την ουσία

1. Γενικές αρχές

32. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι αν η αρχή του τεκμηρίου αθωότητας που θεσπίζεται από την παράγραφο 2 του άρθρου 6 αναφέρεται ανάμεσα στα στοιχεία της ποινικής δίκης που απαιτεί το άρθρο 6 §1, δεν περιορίζεται σε μια δικονομική εγγύηση σε θέματα ποινικής δίκης: η σημασία του είναι πιο ευρεία και απαιτεί από κάθε εκπρόσωπο του κράτους να μην δηλώνει ότι ένα άτομο είναι ένοχο παράβασης πριν αποδειχθεί η ενοχή του από ένα Δικαστήριο (βλ. προαναφερθείσα *Alenet de Ribemont*, §§ 35-36). Επίσης, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι μια παραβίαση του τεκμηρίου αθωότητας μπορεί να προέρθει όχι μόνον από ένα δικαστή ή ένα δικαστήριο αλλά και από άλλες δημόσιες Αρχές (*Daktaras κατά Λιθουανίας*, αρ. 42095/98, §§ 41-42, CEDH 2000-X). Αυτό οφείλεται στο ότι το τεκμήριο αθωότητας, ως δικονομικό δικαίωμα, συμμετέχει κυρίως στον σεβασμό των δικαιωμάτων υπεράσπισης και ευνοεί συγχρόνως τον σεβασμό της τιμής και της αξιοπρέπειας του διωκόμενου.

33. Ως προς αυτό, το Δικαστήριο υπογραμμίζει την σημασία της επιλογής των όρων από τους εκπροσώπους του κράτους στις δηλώσεις που διατυπώνουν πριν δικαστεί ένα άτομο και αναγνωριστεί ως ένοχο αδικήματος. Θεωρεί έτσι ότι αυτό που έχει σημασία για τους σκοπούς εφαρμογής της προαναφερθείσας διάταξης, είναι το πραγματικό νόημα των σχετικών δηλώσεων, και όχι η γραμματική τους διατύπωση (*Lavents κατά*

No 3671

Λεττονίας, αρ. 58442/00, §126, 28 Νοεμβρίου 2002). Εντούτοις, το αν η δήλωση ενός δημόσιου λειτουργού αποτελεί παραβίαση της αρχής του τεκμηρίου αθωότητας πρέπει να απαντηθεί στο πλαίσιο των ειδικών περιστάσεων στις οποίες διατυπώθηκε η επίδικη δήλωση (βλ. ιδίως *Adolf κατά Αυστρίας*, 26 Μαρτίου 1982, σειρά Α αρ. 49, §§ 36-41).

ii. *Εφαρμογή στην υπό κρίση υπόθεση των προαναφερθεισών αρχών*

α) Σχετικά με το ότι οι δηλώσεις έγιναν μετά την καταδίκη του προσφεύγοντα σε πρώτο βαθμό

34. Το Δικαστήριο σημειώνει πρώτον ότι οι επίδικες εκφράσεις έγιναν μετά την καταδίκη του προσφεύγοντα σε πρώτο βαθμό και ενώ εκκρεμοδικούσε η υπόθεση κατ' έφεση. Επομένως, τίθεται το θέμα αν η αρχή του τεκμηρίου αθωότητας μπορούσε να παραβιασθεί σε αυτό το στάδιο της διαδικασίας. Το Δικαστήριο θεωρεί ως προς το θέμα αυτό ότι το άρθρο 6 §2 της Σύμβασης δεν εμποδίζει ουδόλως τις αρμόδιες αρχές να αναφερθούν στην υπάρχουσα καταδίκη του προσφεύγοντα, ενώ το θέμα της ενοχής του δεν είχε επιλυθεί οριστικά. Έτσι, εξυπακούεται ότι η καταδίκη του προσφεύγοντα σε πρώτο βαθμό είναι το αντικειμενικό στοιχείο που αποτελεί το κεντρικό σημείο της κατ' έφεση δίκης. Επίσης, το άρθρο 6 §2 δεν μπορεί, συσχετιζόμενο με το άρθρο 10 της Σύμβασης ούτε να εμποδίσει τις αρχές να ενημερώσουν το κοινό σχετικά με την εν λόγω καταδίκη ούτε, ενδεχομένως, να οδηγήσουν σε μια σχετική συζήτηση στον ευρείας κυκλοφορίας τύπο ή το κοινό γενικά, ή όπως στην υπό κρίση υπόθεση, κατά την διάρκεια μιας κοινοβουλευτικής συζήτησης (βλ. *mutatis mutandis*, προαναφερθείσα *Alenet de Ribemont*, §38, *Paron κατά Γαλλίας*, (αρ. 2) απόφαση, αρ. 54210/00, CEDH 2001-XII (αποσπάσματα). Παρόλα αυτά αυτού του είδους οι αναφορές πρέπει να γίνονται με κάθε διακριτικότητα και κάθε επιφύλαξη που ζητά ο σεβασμός του τεκμηρίου αθωότητας (βλ. *Pesa κατά Κροατίας*, αρ. 40523/08, §139, 8 Απριλίου 2010).

35. Επίσης, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι ήδη έχει κρίνει ότι στο προκαταρκτικό στάδιο μιας ποινικής υπόθεσης, οι δηλώσεις των δημοσίων αρχών δεν μπορούν από την μία πλευρά να κάνουν το κοινό να πιστέψει στην ενοχή του κατηγορουμένου και από την άλλη, να προδικάσουν την εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών από τους αρμόδιους δικαστές (βλ. προαναφερθείσα *Alenet de Ribemont*, §41). Εξάλλου, σε άλλες υποθέσεις όπου τα εθνικά δικαστήρια δεν οδηγήθηκαν να κρίνουν για την ενοχή με οριστική απόφαση, η Επιτροπή έκανε δεκτό ότι η ακύρωση της αρχής του

No 3671

τεκμηρίου αθωότητας δεν μπορούσε να γίνει παρά με την οριστική έννομη καταδίκη του ενδιαφερομένου (βλ. *Englert κατά Γερμανίας*, αρ. 10282/83, έκθεση της Επιτροπής της 9^{ης} Οκτωβρίου 1985, DR 31, σελ. 11, §49 και *Nölkenbockhoff κατά Γερμανίας*, αρ. 10300/83, έκθεση της Επιτροπής της 9^{ης} Οκτωβρίου 1985, DR 31, σελ. 12, §45).

36. Το Δικαστήριο κρίνει χρήσιμο να υπενθυμίσει επίσης ότι η Σύμβαση πρέπει να ερμηνεύεται έτσι ώστε να προστατεύονται δικαιώματα συγκεκριμένα και πραγματικά και όχι θεωρητικά και ουτοπικά (βλ. μεταξύ άλλων, προαναφερθείσα *Artico*, §33, *Capeau* κατά Βελγίου, αρ. 42914/98, §21, CEDH 2005-I). Επομένως, και σύμφωνα με τα ανωτέρω, θεωρεί ότι το τεκμήριο της αθωότητας δεν μπορεί να παύσει να εφαρμόζεται στην έφεση λόγω του ότι η πρωτοβάθμια διαδικασία είχε ως αποτέλεσμα την καταδίκη του ενδιαφερομένου. Ένα τέτοιο συμπέρασμα θα ήταν αντίθετο στον ρόλο της κατ'έφεση δίκης, κατά την οποία ο αρμόδιος δικαστής υποχρεούται να ξαναδικάσει, ως προς τα πραγματικά περιστατικά και ως προς το δίκαιο, την απόφαση που του ανατίθεται. Το τεκμήριο αθωότητας δεν θα εφαρμοζόταν έτσι σε μια διαδικασία μέσω της οποίας ο ενδιαφερόμενος ζητά μια νέα κρίση της υπόθεσής του και έχει ως στόχο την αναίρεση της προηγούμενης καταδίκης του.

37. Παρόλα αυτά το Δικαστήριο πρέπει να εξετάσει αν οι δηλώσεις οι οποίες αναφέρονται στην καταδίκη του προσφεύγοντα έγιναν σε περιστάσεις και εκφράστηκαν με τέτοιο τρόπο που μπορούσαν να θεωρηθούν ότι μπορούσαν να επηρεάσουν την κρίση του δικαστηρίου ενώπιον του οποίου εκκρεμούσε η υπόθεση. Με άλλα λόγια, το Δικαστήριο αναζητά αν τα λόγια των εν λόγω αρχών αφήναν να εννοηθεί ότι αυτές είχαν προδικάσει την επανεκδίκαση της υπόθεσης που θα γινόταν από το αρμόδιο δικαστήριο.

β) Όσον αφορά τον σεβασμό της αρχής του τεκμηρίου αθωότητας

38. Στην υπό κρίση υπόθεση, το Δικαστήριο σημειώνει εξ αρχής ότι οι εν λόγω δηλώσεις έγιναν από τον Πρωθυπουργό και από δυο υπουργούς του. Επομένως, προέρχονται από τους ανώτατους εκπροσώπους του Κράτους. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι αυτοί είχαν την υποχρέωση να σεβαστούν την αρχή του τεκμηρίου αθωότητας (βλ. *Y.B. και λοιποί κατά Τουρκίας*, αρ. 48173/99 και 48319/99, §43, 28 Οκτωβρίου 2004). Επίσης, οι εν λόγω δηλώσεις έγιναν ενώ η σχετική διαδικασία εκκρεμούσε κατ'έφεση. Επίσης, το Κακουργοδικείο Αθηνών είχε διατάξει την αναστολή της

No 3671

εκτέλεσης της ποινής που επιβλήθηκε στον προσφεύγοντα μέχρι την απόφαση επί της έφεσης (βλ. προαναφερθείσα *Nölkenbockhoff*, §46). Συνεπώς, παρά την καταδίκη του προσφεύγοντα σε πρώτο βαθμό, η αρχή του τεκμηρίου αθωότητας εξακολουθούσε να εφαρμόζεται στην υπό κρίση υπόθεση).

-Σχετικά με το αν η ταυτότητα του προσφεύγοντα μπορούσε να αναγνωριστεί από τις εν λόγω αναφορές

39. Όσον αφορά τα λόγια που εξέφρασε ο Αναπληρωτής Υπουργός Οικονομικών, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι η πρόθεση της δήλωσής του, στα πλαίσια μιας κοινοβουλευτικής συζήτησης, ήταν να ασκήσει κριτική στο Σοσιαλιστικό Κόμμα για την διατήρηση δεσμών με άτομα εμπλεκόμενα στην εν λόγω υπόθεση. Το Δικαστήριο ειδικότερα σημειώνει ότι ο Αναπληρωτής Υπουργός Οικονομικών χρησιμοποίησε τους όρους «Δεν τους διορίσατε υπηρεσιακούς Υπουργούς τύπου, πανίσχυρους Υπουργούς στο Συμβούλιο της Ευρώπης, όταν τα σκάνδαλα που αφορούσαν το Πάντειο άρχισαν να γίνονται γνωστά;» Θεωρεί ότι οι λεπτομέρειες αυτές καθιστούσαν εύκολα αναγνωρίσιμο τον προσφεύγοντα δεδομένου ότι όπως προκύπτει από τον φάκελο, κανένα άλλο άτομο που καταδικάστηκε με την απόφαση υπ'αρ. 2444/2007 δεν αντιστοιχούσε στην περιγραφή αυτή (βλ. προαναφερθείσα *Y.B. και λοιποί*, §48, και *Pandy κατά Βελγίου*, αρ. 13583/02, §45, 21 Σεπτεμβρίου 2006). Με άλλα λόγια, ακόμα και αν δεν κατονομάστηκε συγκεκριμένα ο προσφεύγων χαρακτηρίστηκε χωρίς καμιά αμφιβολία από τα λόγια του Αναπληρωτή Υπουργού Οικονομικών.

40. Όσον αφορά τις δηλώσεις που έκανε ο Πρωθυπουργός, στις 2 Ιουλίου 2007, και ο Υπουργός Δικαιοσύνης, στις 12 Φεβρουαρίου 2008, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι αυτές δεν έκαναν άμεση αναφορά στον προσφεύγοντα. Ο Πρωθυπουργός χαρακτήρισε την παρούσα υπόθεση ως άνευ προηγουμένου σκάνδαλο υπεξαίρεσης υπέρ των ατόμων που εμπλέκονται. Από πλευράς του, ο Υπουργός Δικαιοσύνης εκφράστηκε ενώπιον του Κοινοβουλίου για το θέμα του «σκανδάλου της Παντείου» προσθέτοντας ότι η ελληνική δικαιοσύνη είχε καταδικάσει με «τόλμη και θάρρος» όλους αυτούς που η αντιπολίτευση υποτίθεται ότι προστάτευε. Ακόμα και αν τα λόγια αυτά δεν κατονομάζαν τον προσφεύγοντα, παρόλα αυτά έκαναν ρητή αναφορά στην εν λόγω ποινική υπόθεση και στα εμπλεκόμενα άτομα. Το Δικαστήριο σημειώνει επίσης ότι η απόφαση υπ'αρ. 2444/2007 του Κακουργιοδικείου Αθηνών καταδίκασε σε πρώτο βαθμό τον προσφεύγοντα ανάμεσα σε ένα σύνολο εννέα κατηγορουμένων,

No 3671

πράγμα που αποτελεί μια καθορισμένη ομάδα ατόμων. Δίνει επίσης ιδιαίτερη σημασία στο ότι η απόφαση υπ'αρ. 1969/2005 του Συμβουλίου Εφετών Αθηνών είχε δεχτεί ότι ο προσφεύγων είχε παίξει «σημαντικό ρόλο στην διάπραξη των εγκλημάτων». Επίσης, η υπόθεση είχε λάβει μεγάλες διαστάσεις στα μέσα στην Ελλάδα και ο προσφεύγων είχε ασκήσει στο παρελθόν τα καθήκοντα του Πρύτανη του Παντείου Πανεπιστημίου, του Υπηρεσιακού Υπουργού Δικαιοσύνης και πανίσχυρου Υπουργού στο Συμβούλιο της Ευρώπης. Τα στοιχεία αυτά αρκούν στο Δικαστήριο για να συμπεράνει ότι λόγω της εμπλοκής του στην εν λόγω υπόθεση, λόγω της ιδιότητάς του και των θέσεων που είχε καταλάβει στο παρελθόν, τα λόγια που εκστόμισε ο Πρωθυπουργός και ο Υπουργός Δικαιοσύνης αναφερόντουσαν στον προσφεύγοντα σε επαρκή βαθμό ώστε να μπορεί κάποιος να τον αναγνωρίσει.

-Όσον αφορά τα εν λόγω λόγια

41. Όσον αφορά τον Πρωθυπουργό, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι τα λόγια του παραπέμπανε στην σχετική υπόθεση χωρίς όμως να περιέχουν άμεση αναφορά στην ποινική διαδικασία που εκκρεμούσε ενώπιον του Εφετείου. Αναμφισβήτητα, οι όροι «σκάνδαλο χωρίς προηγούμενο» θα μπορούσαν να είχαν αποφευχθεί, αφού μπορούσαν να εννοηθούν ως έχοντες αρνητική χροιά στο περιεχόμενο της φράσης που χρησιμοποίησε ο Πρωθυπουργός και στην παραπομπή στην εν λόγω υπόθεση. Όμως, το Δικαστήριο θεωρεί, ότι στο σύνολό τους, τα επίδικα λόγια θα μπορούσαν μάλλον να ερμηνευτούν ως γενική αναφορά στο αντικείμενο της υπόθεσης παρά ως απόπειρα να προδικάσουν την ετυμηγορία του Εφετείου.

Συνεπώς, το Δικαστήριο συμπεραίνει ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 §2 της Σύμβασης όσον αφορά τις δηλώσεις που έκανε ο Πρωθυπουργός.

42. Όσον αφορά τα λόγια που εξέφρασε ο Αναπληρωτής Υπουργός Οικονομικών, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι χρησιμοποίησε ιδίως τους όρους «απατεώνες» και «κλέβεστε ακόμα και μεταξύ σας». Κάνοντας αυτό, δεν περιορίστηκε στην απλή αναφορά της καταδίκης του προσφεύγοντα με την απόφαση υπ'αρ. 2444/2007 του Κακουργοδικείου, πράγμα που θα ήταν απολύτως σύμφωνο με την αρχή του τεκμηρίου αθωότητας. Στο σημείο αυτό αρμόζει να σημειώσουμε ότι, η εν λόγω απόφαση, δεν είχε ακόμη καθαρογραφεί και ο Αναπληρωτής Υπουργός Οικονομικών χρησιμοποίησε τις εκφράσεις αυτές χωρίς να ξέρει τα ειδικά πραγματικά περιστατικά πάνω

No 3671

στα οποία το Κακουργοδικείο είχε βασίσει την ετυμηγορία του. Όμως, η άποψη του Δικαστηρίου είναι ότι εκφράσεις τόσο κατηγορηματικές και τόσο απρόσεκτες μπορούσαν να κάνουν το κοινό να πιστέψει στην οριστική ενοχή του προσφεύγοντα. Ειδικότερα, ο όρος «απατεώνας» αποτελούσε την προσωπική του ερμηνεία -με έντονη αρνητική χροιά- της ετυμηγορίας της απόφασης υπ' αρ. 2444/2007 ως προς τον προσφεύγοντα. Επίσης, η φράση « κλέβεστε ακόμα και μεταξύ σας», που αναφέρεται εμμέσως αλλά σαφώς στον προσφεύγοντα. Εμφανιζόταν ως μια νέα εκτίμηση των περιστατικών στην οποία θα προέβαινε το εφετείο προκειμένου να εκδώσει μια απόφαση με ισχύ δεδικασμένου. Εν ολίγοις, οι επίδικοι όροι, τους οποίους χρησιμοποίησε ο Αναπληρωτής Υπουργός Οικονομικών, μοιάζανε να αντανakλούν την δική του κρίση της υπόθεσης, προδικάζοντας, ενδεχομένως, την απόφαση του Εφετείου.

43. Όσον αφορά τους όρους που χρησιμοποίησε ο Υπουργός Δικαιοσύνης, το Δικαστήριο παρατηρεί πρώτον ότι αυτός δεν χρησιμοποίησε όρους τόσο κατηγορηματικούς όσο ο Αναπληρωτής Υπουργός Οικονομικών για να αναφερθεί στην καταδίκη των ατόμων που εμπλέκονταν στην εν λόγω υπόθεση. Επομένως, τα λόγια του δεν μπορούσαν να νοηθούν ως προσωπική εκτίμηση με αρνητική χροιά της ετυμηγορίας της απόφασης υπ' αρ. 2444/2007. Παρόλα αυτά ο Υπουργός Δικαιοσύνης είχε σημειώσει ότι η ελληνική δικαιοσύνη είχε καταδικάσει «με τόλμη και θάρρος» τα άτομα που εμπλέκονταν στην εν λόγω υπόθεση. Οι όροι αυτοί μπορούσαν να δώσουν την εντύπωση ότι ο εν λόγω υπουργός ήταν ικανοποιημένος από την ετυμηγορία της απόφασης υπ' αρ. 2444/2007 και παρακινούσε το Εφετείο, ενώπιον του οποίου εκκρεμούσε η υπόθεση, να επικυρώσει την προαναφερθείσα απόφαση. Σε αυτό το σημείο αρμόζει να ληφθεί υπόψη ιδίως η ειδική πολιτική λειτουργία που ο Υπουργός επωμιζόταν την εποχή των γεγονότων. Με την ιδιότητα του Υπουργού Δικαιοσύνης ενσάρκωνε την πολιτική εξουσία που κατ' εξοχήν είχε υπό την προστασία της την οργάνωση και την καλή λειτουργία των Δικαστηρίων. Έπρεπε λοιπόν να είναι ιδιαίτερα προσεκτικός με την χρήση όρων που μπορούσαν να γεννήσουν την εντύπωση ότι επεδίωκε να επηρεάσει την έκβαση μιας υπόθεσης που εκκρεμεί ενώπιον του αρμοδίου δικαστηρίου. Σύμφωνα με τα ανωτέρω, το Δικαστήριο θεωρεί ότι οι όροι που χρησιμοποίησε ο Υπουργός Δικαιοσύνης έμοιαζαν να προδικάζουν την απόφαση του Εφετείου.

No 3671

44. Το Δικαστήριο σημειώνει το επιχείρημα της Κυβέρνησης που επικαλούνταν την χρονική απόσταση που χωρίζει την εκφορά των επίδικων λόγων και την εξέταση της υπόθεσης κατ'έφεση. Σύμφωνα με την Κυβέρνηση, η υπόθεση εξακολουθεί να εκκρεμεί ενώπιον του Εφετείου και, συνεπώς, τα εν λόγω λόγια δεν θα μπορούσαν να επηρεάσουν το δικαστήριο αυτό μετά από τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι το αν τα επίδικα λόγια είναι σύμφωνα με την αρχή του τεκμηρίου αθωότητας, αυτό ορίζεται σε σχέση με την στιγμή που αυτά εκστομίστηκαν. Η χρονική απόσταση που μπορεί να τα χωρίζει από την εξέταση ή την επανεξέταση από το αρμόδιο δικαστήριο της ουσίας της υπόθεσης δεν είναι επομένως αποφασιστικό στοιχείο κατά την εκτίμηση της αιτίας που αντλείται από το άρθρο 6 §2 της Σύμβασης. Εμπάσει περιπτώσει, το να δεχτεί κανείς το επιχείρημα της Κυβέρνησης θα οδηγούσε σε παράλογο συμπέρασμα σχετικά με την Σύμβαση, ότι δηλαδή όσο πιο υπερβολική είναι η διάρκεια μιας ποινικής διαδικασίας, τόσο η παραβίαση του τεκμηρίου αθωότητας που έχει ήδη επέλθει σε ορισμένο στάδιο της ίδιας διαδικασίας μπορεί να ελαχιστοποιείται.

45. Εν ολίγοις, το Δικαστήριο θεωρεί ότι τα λόγια που εξέφρασε ο Αναπληρωτής Υπουργός Οικονομικών στις 11 Ιουνίου 2007 και ο Υπουργός Δικαιοσύνης στις 12 Φεβρουαρίου 2008 εκφράστηκαν με όρους που υπερέβαιναν κατά πολύ την απλή αναφορά στην καταδίκη του με βάση την απόφαση υπ' αρ. 2444/2007. Το Δικαστήριο δίνει ιδιαίτερη σημασία στο ότι τα εν λόγω λόγια προέρχονταν από πολιτικές αρχές πολύ υψηλής βαθμίδας και μάλιστα, στην περίπτωση του Υπουργού Δικαιοσύνης, από μια Αρχή που υποτίθεται ότι δείχνει λόγω του αξιώματός της μια ιδιαίτερη αυτοσυγκράτηση στο σχολιασμό των δικαστικών αποφάσεων. Τα στοιχεία αυτά αρκούν στο Δικαστήριο για να συμπεράνει ότι υπήρχε στην υπό κρίση υπόθεση παραβίαση του άρθρου 6 §2 της Σύμβασης ως προς την διαδικασία που εκκρεμούσε ενώπιον του Εφετείου Αθηνών, σχετικά με τις δηλώσεις που έγιναν από τον Αναπληρωτή Υπουργό Οικονομικών και τον Υπουργό Δικαιοσύνης.

II. ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΗ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 8 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

46. Ο προσφεύγων παραπονείται ότι οι επικαλούμενες παραβιάσεις της διαδικασίας ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων καθώς και η παραβίαση του τεκμηρίου αθωότητας παραβίασαν το άρθρο 8 της Σύμβασης.

No 3671

Ως προς το παραδεκτό

47. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι ο προσφεύγων δεν προσκομίζει καμία διευκρίνιση σχετικά με την αιτίαση αυτή και δεν θεωρεί ότι υπάρχει, με τον τρόπο που αυτή διατυπώνεται, καμία ένδειξη παραβίασης του άρθρου 8 της Σύμβασης.

Συνάγεται ότι το τμήμα αυτό της προσφυγής πρέπει να απορριφθεί ως προδήλως αβάσιμο, κατ' εφαρμογή του άρθρου 35 §§ 3 α) και 4 της Σύμβασης.

III. ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΗ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 13 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

48. Ο προσφεύγων παραπονείται ότι δεν είχε στο εθνικό δίκαιο καμία προσφυγή μέσω της οποίας μπορούσε να προβάλει τις αιτιάσεις του σχετικά με την υποτιθέμενη παραβίαση των άρθρων 6 §1, 2 και 3 καθώς και 8 της Σύμβασης. Επικαλείται το άρθρο 13 της Σύμβασης, που ορίζει τα εξής :

«Παν πρόσωπον του οποίου τα αναγνωριζόμενα εν τη παρούση Συμβάσει δικαιώματα και ελευθερία παρεβιάσθησαν, έχει το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον εθνικής αρχής, έστω και άν η παραβίασις διεπράχθη υπό προσώπων ενεργούντων εν τη εκτελέσει των δημοσίων καθηκόντων του.»

A. Ως προς το παραδεκτό

49. Ως προς την πτυχή της αιτίασης αυτής σχετικά με το τεκμήριο αθωότητας του προσφεύγοντα σχετικά με τα λόγια που εξέφρασε ο Αναπληρωτής Υπουργός Οικονομικών και ο Υπουργός Δικαιοσύνης, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι δεν είναι προδήλως αβάσιμη υπό την έννοια του άρθρου 35 §3 α) της Σύμβασης. Σημειώνει επίσης ότι η αιτίαση αυτή δεν αντίκειται σε κανένα άλλο λόγο απαραδέκτου. Επομένως, πρέπει να κηρυχθεί παραδεκτή.

50. Επίσης, το Δικαστήριο σημειώνει ότι ο προσφεύγων παραπονείται για την απουσία πραγματικής προσφυγής για να παραπονεθεί για την παραβίαση των άρθρων 8, 6 §§ 1 και 3 καθώς και του άρθρου 6 §2 της Σύμβασης σχετικά με την απόφαση υπ' αρ. 1969/2005 του Συμβουλίου Εφετών Αθηνών και τις δηλώσεις που έκανε ο Πρωθυπουργός. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει στο σημείο αυτό ότι το άρθρο 13 της Σύμβασης απαιτεί μια εθνική προσφυγή για μόνον τα παράπονα που μπορούμε να

No 3671

θεωρήσουμε «υπερασπίσιμα» από πλευράς Σύμβασης (βλ. μεταξύ άλλων, *Σαμπάνης και λοιποί κατά Ελλάδα*, αρ. 32526/05, §55, 5 Ιουνίου 2008). Όμως, η παρούσα περίπτωση σχετικά με τις αιτιάσεις των άρθρων 8 καθώς και 6 §§ 1 και 3 δεν είναι τέτοια, και το ίδιο ισχύει για τα λόγια που εξέφρασε ο Πρωθυπουργός, δεδομένου του συμπεράσματος στο οποίο κατέληξε το Δικαστήριο σχετικά με το άρθρο 6 §2 (βλ. ανωτέρω παρ. 41).

51. Ως εκ τούτου, το τμήμα αυτό της προσφυγής είναι προδήλως αβάσιμο και πρέπει να απορριφθεί κατ' εφαρμογή του άρθρου 35 §§3 α) και 4 της Σύμβασης.

B. Επί της ουσίας

52. Το Δικαστήριο καλείται να αποφασίσει αν ο προσφεύγων διέθετε στο εθνικό δίκαιο μια προσφυγή μέσω της οποίας μπορούσε να προβάλει την αιτίασή του σχετικά με την παραβίαση του άρθρου 6 §2 όσον αφορά τα λόγια που εξέφρασε εναντίον του ο Αναπληρωτής Υπουργός Οικονομικών και ο Υπουργός Δικαιοσύνης.

53. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η διάταξη αυτή δεν παραβιάστηκε. Σημειώνει ότι ο ενδιαφερόμενος είχε στην διάθεσή του την αγωγή για αποζημίωση που προβλέπεται από τα άρθρα 57 και 59 του Αστικού Κώδικα σε συνδυασμό με το άρθρο 105 ΕισΝΑΚ.

54. Ο προσφεύγων υποστηρίζει ότι δεν διέθετε προσφυγή που να μπορεί να του προσφέρει κατάλληλη επανόρθωση για την διαπιστωθείσα παραβίαση.

55. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το άρθρο 13 της Σύμβασης εγγυάται την ύπαρξη προσφυγής στο εθνικό δίκαιο για τις αιτιάσεις που μπορούμε να θεωρήσουμε «υπερασπίσιμες» με βάση την Σύμβαση. Μια τέτοια προσφυγή πρέπει να εξουσιοδοτεί την αρμόδια εθνική Αρχή να κρίνει για το περιεχόμενο της αιτίας που θεμελιώνεται στην Σύμβαση και να προσφέρει την κατάλληλη αποκατάσταση, ακόμα και αν τα συμβαλλόμενα Κράτη έχουν ορισμένη διακριτική ευχέρεια σχετικά με τον τρόπο που πρέπει να συμμορφώνονται με τις υποχρεώσεις που προκύπτουν από την διάταξη αυτή. Η προσφυγή που απαιτείται από το άρθρο 13 πρέπει να είναι «πραγματική», από πρακτικής και νομικής πλευράς (προαναφερθείσα *Hassan et Tchaouch*, §§ 96-98, CEDH 2000-XI, και *Eglise Metropolitaine de Bessarabie et autres κατά Μολδαβίας*, αρ. 45701/99, §136-137, CEDH 2001-XII).

No 3671

56. Έχοντας υπόψη τους λόγους για τους οποίους το Δικαστήριο απέρριψε την ένσταση μη εξάντλησης που προέβαλε η Κυβέρνηση σχετικά με τα άρθρα 57 και 59 του Αστικού Κώδικα σε συνδυασμό με το άρθρο 105 ΕισΝΑΚ (βλ. ανωτέρω παραγράφους 28 και 29) και δεδομένου ότι η Κυβέρνηση δεν αναφέρει καμία άλλη προσφυγή που ο προσφεύγων θα μπορούσε να ασκήσει για να πετύχει την αποκατάσταση της παραβίασης του τεκμηρίου αθωότητάς του, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι το Κράτος παραβίασε τις υποχρεώσεις του που προκύπτουν από το άρθρο 13 της Σύμβασης.

57. Επομένως, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 13 της Σύμβασης ως προς το θέμα αυτό.

IV. ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 41 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

58. Σύμφωνα με το άρθρο 41 της Σύμβασης,

«Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της, και αν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού Συμβαλλόμενου Μέρους δεν επιτρέπει παρά μόνο ατελή εξάλειψη των συνεπειών της παραβίασης αυτής, το Δικαστήριο χορηγεί, εφόσον είναι αναγκαίο, στον παθόντα δίκαιη ικανοποίηση.»

A. Ζημία

59. Ο προσφεύγων ζητά το ποσό των 500.000 € για την ηθική βλάβη που υπέστη λόγω των παραβιάσεων των άρθρων 6 §2 και 13 της Σύμβασης.

60. Η Κυβέρνηση θεωρεί το ποσό που ζητείται υπερβολικό. Θεωρεί ότι οι διαπιστώσεις της παραβίασης θα αποτελούσαν οι ίδιες επαρκή δίκαιη ικανοποίηση για την ηθική βλάβη.

61. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι διαπίστωσε τις παραβιάσεις των άρθρων 6 §2 και 13 της Σύμβασης. Αποφαινόμενο με δικαιοσύνη, επιδικάζει στον προσφεύγοντα 12.000 € για την ηθική βλάβη που υπέστη, συν κάθε ποσό που μπορεί να οφείλεται ως φόρος για το λόγο αυτό.

B. Έξοδα και δικαστική δαπάνη

62. Για τα έξοδα και την δικαστική δαπάνη όσον αφορά την διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου, ο προσφεύγων ζητά το ποσό των 14.000 €, με την προσκόμιση τιμολογίων.

No 3671

63. Η Κυβέρνηση καλεί το Δικαστήριο να απορρίψει το αίτημα του προσφεύγοντα, ή εναλλακτικά, να μη του επιδικάσει ποσό που να υπερβαίνει τα 1.500 €.

64. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η επιδίκαση των εξόδων και της δικαστικής δαπάνης σύμφωνα με το άρθρο 41 προϋποθέτει ότι αυτά έχουν αποδειχθεί πραγματικά, αναγκαία και το ύψος τους εύλογο (*Ιατρίδης κατά Ελλάδας*, [GC], αρ. 31107/96, §54, CEDH 2000-XI). Ως εκ τούτου, στην υπό κρίση υπόθεση, έχοντας υπόψη τα στοιχεία που έχει στην διάθεσή του το Δικαστήριο και τα ανωτέρω κριτήρια, το Δικαστήριο θεωρεί εύλογο να επιδικάσει στον προσφεύγοντα 10.000 €, συν κάθε ποσό που μπορεί να οφείλεται από αυτόν ως φόρος επί του ποσού αυτού.

Γ. Τόκοι υπερημερίας

65. Το Δικαστήριο κρίνει σωστό να υπολογίσει το ύψος των τόκων υπερημερίας με βάση το επιτόκιο διευκολύνσεως οριακού δανεισμού της Κεντρικής Ευρωπαϊκής Τράπεζας προσαυξημένου κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΟΜΟΦΩΝΑ,

1. *Κηρύσσει* παραδεκτή την αιτίαση που αντλείται από το άρθρο 6 §2, όσον αφορά τα λόγια που εξέφρασαν τα μέλη της Κυβέρνησης, και αυτή που αντλείται από το άρθρο 13 της Σύμβασης σχετικά με τα λόγια που εξέφρασε ο Αναπληρωτής Υπουργός Οικονομικών και ο Υπουργός Δικαιοσύνης και απαράδεκτη την προσφυγή για τα περαιτέρω,
2. *Αποφαίνεται* ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 §2 της Σύμβασης όσον αφορά τα λόγια που εξέφρασε ο Πρωθυπουργός,
3. *Αποφαίνεται* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 §2 της Σύμβασης σχετικά με τα λόγια που εξέφρασε ο Αναπληρωτής Υπουργός Οικονομικών και ο Υπουργός Δικαιοσύνης,
4. *Αποφαίνεται* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 13 της Σύμβασης,
5. *Αποφαίνεται*

α) ότι το καθ' ου η προσφυγή Κράτος πρέπει να καταβάλει στον προσφεύγοντα, εντός τριών μηνών από την ημέρα που η απόφαση θα γίνει

No 3671

οριστική σύμφωνα με το άρθρο 44 §2 της Σύμβασης 12.000 € (δώδεκα χιλιάδες ευρώ) λόγω ηθικής βλάβης και 10.000 € (δέκα χιλιάδες ευρώ) για έξοδα και δικαστική δαπάνη συν κάθε ποσό που μπορεί να οφείλεται ως φόρος από τον προσφεύγοντα επί των ποσών αυτών,

β) ότι από την παρέλευση της προθεσμίας αυτής και μέχρι την καταβολή, τα ποσά αυτά θα αυξάνονται με απλό τόκο με επιτόκιο ίσο προς το ισχύον κατ' αυτό το χρονικό διάστημα επιτόκιο διευκολύνσεως οριακού δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, προσαυξημένου κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες.

6. *Απορρίπτει* το αίτημα δίκαιης ικανοποίησης για τα περαιτέρω.

Συντάχθηκε στα γαλλικά, στην συνέχεια κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 24 Μαΐου 2011, κατ' εφαρμογή του άρθρου 77 §§2 και 3 του Κανονισμού.

Soren Nielsen
Γραμματέας

Nina Vajic
Πρόεδρος

Ακριβής μετάφραση από το συνημμένο έγγραφο
Η μεταφράστρια

Μαρία Καραμπάτσα